

EWA RABINOWICZ
OLOF BOLIN

Köttberg och jordbrukspolitik – svar till Rahm/Tapper

Det är i och för sig välkommet med reaktioner. Tyvärr kan dock Rahm/Tappers (R/T) replik mera karaktäriseras som ett antal invändningar av hugskottscharakter än som systematisk kritik (Rahm & Tapper [1987]). De visar inte heller på någon alternativ lösning. Eller menar R/T att dagens jordbrukspolitik är den bästa tänkbara? I så fall har de inte uppmärksammat den idag internationellt tämligen entydiga vetenskapliga kritiken av den traditionella jordbrukspolitikerna.

Monopolbeteende vid importkvotering

Vi menar att importkvotering är ett bättre alternativ än dagens prisreglering. Bl a kan prispförhandlingarna avskaffas, importstödet kan inte övergå i exportstöd och en inhemsk jordbruksproduktion kan garanteras. Dessutom uppstår välfärdsvinster eftersom priset aldrig som idag kan överstiga det inhemska jämviktspriset. Det är på den senare punkten R/T hävdar att vi kan ha fel eftersom vi lagt "frikonkurrensmodellen" som grund för analysen. De påstår, utan att närmare motivera det, att lantbrukskooperationens makt att agera som monopolist ökar i fallet med importkvoter. Därför borde "monopolmodellen" utgöra basmodell, varvid de förväntade välfärdsvinsterna kanske övergår i förluster.

Monopolmodellen förutsätter emellertid att produktionen kan begränsas. Redan idag har jordbruket uppenbara problem med detta, därav de valkända över-

skottsproblemen. Trots att man försett jordbrukspolitikerna (och kooperationen) med allt fler (statligt sanktionerade) produktionskontrollerande instrument (tvåpris, investeringsförbud, medansvarsavgifter, trädesbidrag m m) är det, trots R/Ts försök att bagatellisera överskottens storlek, långt kvar till de lägre produktionsvolymerna där överskotten eliminerats. I fallet med importkvoter bortfaller alla dessa produktionsregleringar. Den enda reglering som kvarstår, och detta är huvudpoängen med alternativet, är just importkvoterna. Därmed kommer kooperationens möjligheter att kontrollera produktionen att minska, och inte att öka som R/T hävdar. I övrigt blir jordbruket underställt den konkurrenslagstiftning som gäller för näringslivet i övrigt och som bevakas av NO. Dagens prisreglering har inneburit en serie undantag för jordbruket i detta avseende.

Vidare utgår R/T från att höga marknadsandelar betyder hög grad av monopolism. Det behöver inte vara så. Mer avgörande är möjligheterna till "fri etablering". Skulle en monopolist, när fri etablering gäller, ta ut oskäligt höga konsumentpriser så reduceras vinsten (och så småningom priserna) genom stegrad konkurrens från nya företag. I dagens regleringssystem har kooperationen, återigen med statlig sanktion, givits möjlighet att begränsa den fria etableringen (t ex med mjölkkvoterna) och annan konkurrens (speciellt importkonkurrensen med gränsskyddet). Höga marknadsandelar skulle i fallet med importkvotpolitik snarast tyda på hög effektivitet eftersom möjligheterna att begränsa den fria etableringsrätten bortfaller och importkonkurrensen ökar.

Lantbrukskooperationen skulle m a o i ett försök att, utan statlig medverkan, skapa ett produktionskontrollerande mo-

Docent EWA RABINOWICZ och professor OLOF BOLIN är båda verksamma vid Institutionen för ekonomi och statistik vid Lantbruksuniversitetet i Uppsala.

nopol, där produktionen dras ned långt under dagens nivå, få stora problem. Producentpriset måste hållas mycket lågt (mycket lägre än idag), samtidigt som konsumentpriset skall hållas högt (minst lika högt som idag). Många vill nog vara med och dela på mellanskillnaden och uppenbara problem kommer att vara förknippade med hur vinsterna skall överföras till bönderna (eller skall kooperativen själv behålla dem?) utan att de leder till produktionsstimulans.

I ett läge där produktionen skall begränsas i någon form av "gentlemen's agreement" snarare än genom statligt sanktionerade inskränkningar i etableringsrätten uppstår frågan om aktörerna är de "gentlemen" som kontraktet förutsätter? Erfarenheter från andra områden, inte minst från oljemarknaden, visar att frivilliga kartellförsök att begränsa produktionen är förenade med stora svårigheter.

Importkvotering är inte en "first best policy", men ger enligt vår mening en väsentligt lägre regleringsgrad än dagens prisreglering och därtill välfärdsvinster. Den kan förvisso kritiseras, men kanske på bättre grunder än dem R/T fört fram. De tycks ej till fullo ha förstått poängen med importkvoteringsscenarioet och ej heller insett på vilka premisser dagens lantbrukskooperativa monopol vilar. Utan benägen statlig medverkan blir det nog ganska "halt på den monopolistiska toppen". Och skulle man trots allt lyckas med att begränsa produktionen är motmedlet enkelt: öka importkvoterna!

Subventionsbegreppet

R/T försöker i sin replik också bringa klarhet i subventionsbegreppet. Tyvärr bidrar de själva till förvirringen genom att påstå att bönderna själva betalar exportbidragen inom kottsektorn, genom något "som egentligen är en intern utjämning inom bondekollektivet". Sant är att bönderna själva finansierar exportbidragen på köttområdet medelst medansvarsavgifter och därigenom får lägre avräkningspriser. Likafullt blir detta en subvention så länge pengarna tas ut av konsumenterna i form av högre pris på mat. Vitsen med att sätta priset över det inhemska

jämviktspriset är att, trots att överskott nödvändigtvis uppkommer, driva ut "monopolränder" ur den svenska marknaden.

Detta är lönsamt så länge priselasticiteten är högre än -1 även om exportbidragen måste finansieras. Man vinner mer på den svenska marknaden, än man förlorar i export, trots att överskotten ökar. Att kalla detta för "en intern utjämning inom bondekollektivet" är grovt missvisande. Elementär ekonomisk teori lär oss att utan dessa internavgifter skulle priserna ofelbart falla till den inhemska jämviktspunkten. Med avgifterna fungerar dagens system som en monopolistisk marknadsdiskrimineringsmodell.

Balansbegreppet

R/T menar att obalanserna på köttmarknaden minskat och inte längre är så överhängande. Av ovanstående analys framgår att de är en nödvändig konsekvens av prispolitiken. R/T förväxlar emellertid begreppen fysisk balans och ekonomisk jämvikt. När överskotten minskar med hjälp av den ökande uppsättningen produktionsreducerande instrument, förbättras onekligen den rent fysiska balansen mellan inhemsk produktion och konsumtion. När dessa är lika stora har vi "fullständig balans". En sådan balans kan vi åstadkomma vid vilket pris som helst med tillräckligt starka produktionskontrollerande instrument. Detta kan emellertid bli en för konsumenten dyrbar balans. Den kan ligga långt ifrån ekonomisk balans (jämvikt) och i jämförelse med denna kanske ge oss den värsta av situationer, d v s lägre produktion och konsumtion samt högre pris och produktionskostnader. Det är inte överskotten i sig som är problemet, utan *kostnaderna* för dem.

Referenser

Rahm, A & Tapper H, [1987], "Köttberg och jordbrukspolitik". *Ekonomisk Debatt*, Årg 15, nr 6.